

Metlar Francek in njegov brat Peterček.

Fr. Pravda — Jožef Gruden.

XI.

mestu sta si mlada kramarja iskala prenočišča. Prišla sta v nekaj gostilnic, ali v nobeni jima ni bilo po volji. Povsod je bilo mnogo hrupa v hiši, a na dvorišču se jima ni zdela njiju soba varna.

Naposled sta našla gostilnico, ki je bila od vseh strani dobro zavarovana, in jima je bil hlapec porok za to, da se jima niti trskica suhe robe ne izgubi.

Potegnila sta torej voz v kolnico. Prepričala sta se, da ne more tat noter, pa sta šla v gostilnico.

Sedla sta. Francek je prosil krčmarja, da bi jima dal kaj večerje.

Rekel je: »Tukaj v kolnici imava voz, prišla sva na trg in bi rada pri vas prenočila.«

Krčmar je menil, da imata otroka nemara tudi hlapca in konja, pa je bil ž njima prijazen. V nadeji, da mu bosta dala prav dosti zaslužiti, ju je izpraševal, česa želita. Našel jima je, kaj vse ima: meso kuhano, pečeno in zakuhan; lahko dobita rogljičkov in žemelj, kolača in štrukljev. Vprašal ju je tudi, če imata svojo krmo za konja, in kaj naj dá za večerjo vozniku.

Francek je rekel, da nimata ne konja, ne voznika, in da ne jesta mesa niti doma niti po svetu.

»I, kako pa sta sem pripeljala voz,« se je začudil krčmar, »če nimata vprege?«

»Sama sva ga privlekla,« sta dečka odgovorila prijazno.

»Kaj pa prodajata?«

»I no, raznovrstno robo,« se je hvalil Francek, »metlarja sva in poleg metel in metlic delava tudi košare in kletke, škrpete in coklje in različne igrače.«

»To je prav,« je rekel gostilničar, »če bosta kaj prida zajedla, vama ne bo treba plačati v gotovini, ampak bom vzel od vaju metlice. Po čem jih dajata?«

»Po pet krajcarjev,« je dejal Francek.

»Draga sta,« se je pogajal krčmar, »dajta mi jih po štiri krajcarje, pa jih bom vzel nemara cel tucat.«

Francek mu je zgotavljal, da jih tudi doma prodajata po pet krajcarjev. Dasi sta prehodila daljno pot do mesta, pa da jih vendar dražje ne bosta držala.

»Bom videl,« je pojasnil krčmar, »koliko bosta zajedla in zapila. Kaj naj vama torej prinesem?«

»Vidite, gospod,« je resno razložil Francek, »midva sva revna dečka. Doma imava bolno mater, pa bi jih rada spremila v toplice. Ne smeva torej denarja zapravljati, drag je nama vsak belič, in nerada bi porabila

več kakor toliko, kar pride na prenočišče in merico piva. Poleg tega pro-siva, da bi nama dali za šest krajcarjev kruha.«

Krčmar je bil dober človek. Prav pohvalil je dečka, pa jima je pri-nesel, kar sta zahtevala. Kruh sta si delila. Pila sta iz ene steklenice in sta bila tiho, sedeča v kotu.

Peterček ni bil lačen. Ljudje okoli njege so zopet jedli pečenko in jetrnice, a njemu ni delalo to nič več slasti, ampak še gabilo se mu je, ko je videl tolsto meso in mastno omako. Rajši je zamižal in nikomur ni gledal v usta ali na krožnik.

Vedno so prihajali novi kramarji in kramarice. Polnila se je krčma, drug je sedel poleg drugega; kjer je bil kakšen prostor, je bil zaseden.

Rastel je šunder, steklenice so žvenketale, vilice in noži so rožljali, vse je govorilo, da ni nihče več slišal samega sebe.

Dokler so jedli, je vladal med navzočimi vendar nekakšen red. Nato pa je nastal nered. Mnogi so se zmerjali. Prišlo je do prepira. Kleli so in se rotili. Mnogi zopet so jeli prepevati. A pesmi, ki so jih peli, se je pošten človek sramoval poslušati. Tudi so nesramno govorili. S pivom in žganjem so si razgrevali možgane, da so začeli vpiti. Ta je kazal tako, oni drugače svojo dobro voljo in razposajenost.

Francek je bil v zadregi. V taki družbi še ni bil svoj živ dan. Slišal je reči, ki so mu bile najbolj zoprne. Bal se je za Peterčka. Videl je, da posluša, kar se govori, in da se smeje grdim dovtipom. Bržkone jih niti umel ni. Všeč mu je bila morda kakšna beseda. Tolmačil si jo je po svoji pameti in jo imel za smešno. Lehko bi mu kaj slabega palo v dušo; lahko bi ga pokvaril slabi zgled.

Tudi zase ni bil Francek brez bojazni. Družba, v kateri je bil, je bila silno nevarna ter je škodovala malim in velikim. Hotel se je izogniti slabe prilžnosti. Vstal je, peljal tudi Peterčka iz gostilnice, poiskal gostilničarja in se modro ž njim pogovarjal.

Dejal je: »Ne zamerite mi, gospod gostilničar, da zapuščam vašo gostilnico.«

»Zakaj pa?« je vprašal oni.

»Govori se tam marsikaj, kar se ne spodobi.«

Gostilničar se je začudil odkritosrčnemu dečku. Vendar se mu je pokadilo pod nos, da deček ni zadovoljen z njegovo gostilnico in da mu očita nerednosti, ki se godé v njegovi gostilnici.

Odgovoril mu je torej nekoliko pikro: »I, pojdita, kamor hočeta. Jaz ne bom imel od tega škode. Najprej pa plačajta, kar sta dolžna.«

»Ne bodite hudi, ljubi gospod,« ga je pogovarjal Francek, »saj nočem biti nevljuden. Ti ljudje se ne morejo ozirati na naju. Morava paziti sama. Brat je še mlad. Kar vidi in sliši v gostilnici, je zanj strup. Tudi meni to ne koristi. Saj ste kristjan in veste, kakšne dolžnosti imajo otroci.«

Te besede so krčmarja iznenadile. Umiril se je in dejal krotko: »Kako naj vama pomagam? Kam naj vaju denem? Na tleh bosta morala spati, kakor drugi.«

»Midva ne smeva biti med njimi,« je odločno povedal Francek. »Pred polnočjo ne bodo legli. Tako dolgo jih poslušati nama ni mogoče. Odkazite nama kakšno shrambico, saj vam plačava.«

Tudi gostilničar je imel otroke, ali v gostilnico jih ni puščal, da se ne bi pokvarili. Spoznal je torej, da ne sme delati drugim, česar ne želi svojim, in je tuhtal, kam bi del tuja dečka.

Posvetoval se je z ženo in potem jima je dejal, da ima na vrhu sobico in če ju ne bo strah, jima dá ondi postlati.

Francek je odgovoril: »Jaz se ničesar ne bojim. Bog je povsod. Strahov pa ni. Hudobni ljudje bodo mirovali. In kaj nama hočejo vzeti?«

Dekla je prinesla otep slame, pa ga je razgrnila po tleh. Gospodar se je prepričal, da so oknice dobro zaprte, in je dovolil, da zapahnetata tudi vrata.

Voščila sta mu lahko noč in pristavila, da bosta prav zarana vstala.

Ko pa je mož odšel, se je Peterček zvalil po tleh in se je hotel zakopati v slamo.

»Peterček,« mu je zaklical brat, »kaj nocoj ne boš molil?«

Peterček se je pa izgovarjal, češ, saj nisva doma. Pa še taka tema je kakor v kozjem rogu.

Francek ga je posvaril: »Naj bova doma ali ne, moliti pa morava povsod. Bog naju sliši tudi v temi. Za molitev ne potrebujemo oči.«

Peterčka je bilo sram. Pa se je spet izkopal iz slame, in molila sta večerno molitev.

Krčmar je poslušal za vrati. Šel je okoli, postal in se ni genil, dokler nista odmolila. Neizmerno ga je veselilo, da sta se spomnila tudi matere, dà, celo njega, in prosila Boga, da bi mu Bog poplačal, kar jima je dobrega storil.

»To sta pridna otroka,« si je mislil, »da bi bili moji taki!«

Izročila sta se Bogu in sta kmalu zaspala, ker sta bila od poti utrujena. Dobro in mirno bi bila spala, da se ni Peterček premetaval in tožil, da ga peče v grlu in da je neznansko žejen. Ali revček je moral trpeti žejo do ranega jutra, ker si ni on, niti Francek ni upal po vode.

Nista se bala, da bosta zaspala. Peterček se je zanašal na Francka, a ta se niti doma ni dal buditi, ker je bil vajejen zgodaj vstajati.

In res se je zbudil še pred običajno uro. Sedel je na slamo in gledal, če se že dani. Ali pozabil je bil, da so oknice zaprte. Vzdihnul je, tipal po zidu in odprl. Bilo je temno. Prav ničesar ni videl. Mislil si je, da je še noč, pa je legel nazaj.

Stopil je kmalu potem drugič k oknu. Odprl je spet samo okence, kukal in kukal, ali nobene reči ni jasno razločil.

Nato se je zbudil Peterček. Oba sta čakala dne.

Čudno se jima je zdelo, da se jima noče spatí in sta pripisovala to prenočišču v mestu.

Peterčku je prišlo na misel, da je morda v mestu noč daljša kakor

v vasi. Gospod učitelj jim je pripovedoval o tuji deželi, kjer je noč skoro pol leta. V mestu, kjer sta bila, bi se utegnila podaljšati vsaj za dva dneva.

Temu je pač ugovarjal Francek, češ, da sta od doma le štiri ure in da je na Češkem noč povsod enako dolga, pozimi daljša, poleti krajša.

Pa sta vstala oba, pustila okno odprto in venomer gledala vun. Revčka nista mogla pričakati dneva, zakaj gledala sta naravnost v zid, kjer je bilo takoimenovano slepo okno, zunaj naslikano, znotraj prebito in obokano, ter so bile narejene oknice kakor ostala prava okna. Krčmar si je dal napraviti notri strleče okrajke in ograjico, da bi imel shrambo za posodo: steklenice, krožnike in solnice. Kadar so bila vratca zaprta, ni nihče zapazil, čemu so.

Dečka seveda tudi nista tega iztuhtala v temi. Bil je že beli dan, ali zanju je bila noč. Zastonj sta čakala, da bo solnce vzšlo.

Francek je bil v skrbeh, da gre morda dež, zakaj niti ene zvezde ni bilo videti, a Peterček si je to razlagal s tem, da niso morda zvezde po vsem svetu, ampak samo pri njih doma, pa okoli Detina.

Zunaj je šumel že hrup in vrišč. Odmevali so človeški glasi. Ljudje so hodili, trkali in razbijali. Najprej sta ugibala, da so morda kramarji prišli. Ko pa se je na ulici in na dvorišču godilo kakor podnevu, se je Francek odločil, da pogleda vun.

Zdaj je nekdo potrkal na vrata.

Francek je zavpil: »Kdo je?«

Bil je krčmar, ki je klical: »Lenuha, kaj bosta do poldne ležala?«

Odprla sta. In glej, ni bila noč, ampak dan, jasen in svetel dan. Izvedela sta, kaj ju je goljufalo. Krčmar se je smejal. Sama pa sta bila v strahu, da sta nemara zaspala semenj in da ne bosta prodala blagá.

XII.

Bilo je skoraj devet, ko je prišel Francek s Peterčkom dolí v gostilnico. Hotela sta poravnati s krčmarjem račun, oni pa je rekel: »Pustita to, da bo kaj več, saj tako še enkrat prideta prenočevat.«

Na vprašanje, kaj naj jima dá za zajtrk, kavo ali čašico žganja in pa rogljiček, sta odgovorila, da imata kruh s seboj. Povedala sta mu, da žganja ne pijeta, pa da je kava za gospe, a ne za njiju — siromašna otroka.

»Prav torej,« jima je dejal, »ker nočeta ne kave, ne žganja, vama dam juho prežganko. Plačati je vama ne bo treba. Povedal sem ženi za vaju, pa vama jo je pripravila.«

Juha je lačnima dečkoma jako dišala. Molila sta pred jedjo in po jedi. Zahvalila sta se krčmarju za milodar in ga prosila, naj ju povede h gospe, da bi se tudi njej zahvalila.

Gospa krčmarica je bila ž njima prijazna, a njeni otroci so ju ogledovali od nog do glave.

Francek jim je povedal, da zna delati vozičke, konjičke in peskè ter še mnogo drugih priprav in igrač, in če dovoli gospa mama, jim nekaj poišče in prinese, preden bo odšel na trg.

Otroci so prosili, da bi mama dovolila; mamica jim je hotela napraviti veselje, — saj so bili pridni, — ter je naročila Francku, naj le pokaže, kaj ima lepega, da si kaj izbere.

Peterček je svetoval, naj bi ne pokazal vsega, ker se je bal, da si bodo zastonj pridržali.

Skrbno je pripomnil: »Res, da nama je gospa dala juhe in je bila dobra, ali toliko igrač le ni bila vredna.«

»Jaz že vem, kaj delam,« je rekel Francek, »gospa krčmarica ni krivična in gotovo si ne pridrži več, kakor ji gre. Saj sva ji dolžna.«

In ni se motil. Krčmarica ni hotela ničesar zastonj. Kupila je vsakemu otroku, kar mu je bilo najbolj všeč, pa plačala v gotovih denarjih.

Dečka sta bila vesela, da sta imela tako dober začetek. Krčmarjevi so jima želeli srečo, ko sta odhajala z vozičkom na trg.

Na trgu je bilo že vse živo. Kramarji so si stavili stojnice, znašali deske, jih pribijali z žebli, prepevali in žvižgali; seveda je kateri tudi robantil.

Tega dečka nista hotela poslušati; poiskala sta si prostor ob strani, pa razstavila svoje reči.

Pri tej priči je bila okoli njiju truma otrok. Najprej so samo gledali, hoteč vedeti, po čem je to in ono. Kdor je bil pri denarju, si je kupil, kar ga je najbolj v oči bodlo; kdor je bil pa brez denarja, je tekkel brž domov ter prinesel s seboj krajcarjev, štirjakov ali desetec.

Blago je mladima prodajalcema kar ginilo. Tudi odrasli so postajali pri njiju. Ljudje s kmetov so si ogledovali škrpete in coklje, meščane so pa bolj mikale košarice in kletke.

Opoldne pa je množica še bolj pritislila. Kmalu so jima igrače pošle. Izkupila sta zanje več, kakor sta pričakovala. Le nekaj sta jih prodala po tri krajcarje. Otroci so jima radi dajali za eno reč še enkrat toliko.

En sam gospod je kupil pet kletk. Pa jima ni zbijal cene. Zahtevala sta poldrugí goldinar, pa jima je takoj odštel. Šesto sta dala neki gospe za 28 krajcarjev.

Košaric bi bila lahko prodala mnogo več, kakor pa sta jih imela. Zaslužiti sicer nista mogla pri njih, ali izgube pa tudi nista imela.

Za coklje sta tudi imela dosti kupcev. Metle sta pa tri pustila za krčmarja in sklenila, da mu bosta pri njih odnehala.

Ni še bila štiri ura, pa sta imela že vse blago prodano.

Francek je imel veliko mošnjo denarja, prav samega drobiža. Delalo mu je pri kamižoli velik žep in ker je denar vedno vun jemal in zopet nazaj spravljal, je lahko vsak videl, kje ga ima.

In videl je to malopriden človek, ki je obrnil svojo pozornost na Francka. Ljudje so se prerivali okoli dečka. Tisti lopov pa se je kakor nepričakovano iztegnil ter Francku potegnil mošnjico iz žepa, da deček niti čutil ni.

Ali vprav v tistem hipu se je za njim začul glas: »Primate tatul!«

Neki kmet je opazil ves dogodek pa je zagnal krik in tatu sam prvi zgrabil. Ko bi trenil, je priskočilo več moških. Začeli so ga preiskavati in našli pri njem Franckov denar, pa še mnogo drugih reči, tudi tisti dan ukradenih.

Dečka sta oddaleč gledala. Pa še na misel jima ni prišlo, da bi bila okradena. Ali svojo mošnjico sta poznala. Ko sta se prepričala, da je Franckov žep res prazen, sta pritekla in se oglasila za svojo last.

Tat je priznal, kmet je pričal. Dalo se jima je torej brez zadržka, kar je bilo njiju.

Potem sta prišla birača. Imela sta modri suknji pa sablji. Nosila sta s seboj železje, zvezala ž njim tatu pa ga odvedla v ječo.

Francek in Peterček sta tudi morala v urad. Tam so napravili zapisnik, kako se imenujeta, odkod sta in koliko sta imela denarja, ko jima je tat mošnjico ukradel. Sama nista vedela, koliko. Uradnik je preštel denar vpričo njiju, pa se je pokazalo, da sta za svoje reči iztržila 7 goldinarjev 64 krajcarjev.

Vesela sta bila tega, hodila sta nekoliko po mestu in gledala izloženo blago. Bila sta zdaj že bolj oprezna. Francek je venomer držal roko na denarju in si ga vteknil v žep na prsih, da ga ne bi izgubil. Peterček pa je brata stražil ter pazil, če se mu ne približuje kakšen sumljiv človek.

Marsikaj bi jima bilo všeč, ali še najbolj ju je mikala strdenica in pa medena potica, a nista niti krajcarja potrošila po nepotrebem.

Peterček je predlagal, da bi materi kupila zemljo. Menda je mislil, da jo polovico dobi on. Tako je namreč bilo vselej, kadar je mamica kaj dobila.

Francek je pa dejal: »Rute nimajo za okoli vratu, kupiva jim rajša to.«

Peterček je bil zadovoljen. Šla sta torej, kjer so prodajali rute. Kramarica jima je pokazala rdečih, modrih in rumenih. Kramar se je ravno jezil nad psom; ker je bil mrha lačen, mu je bil požrl kos kruha, ki si ga je bil shranil zase. Pa požeruh je drago plačal svojo poželjivost. Kramar ga je privezal k skrinji, zvil konopce, pa udrihal po njem, da se je žival zgrudila in ležala kakor mrtva. »Kar konjaču ga bom dal, za drugo tako ni,« je vpil kramar. »Takega požeruha ne potrebujem,« je kričal, »samokolnico bom potegnil sam, v breg mi bo pomagala žena, pa se mi ne bo treba zaradi psa postiti.«

Dečka sta kupila ruto. Dala sta zanjo 35 krajcarjev.

Žal jima je bilo mladega psa. Ko sta videla, da se zopet giblje, pa da ga kramar iznova bije, se je Francek potegnil zanj ter prosil, da bi ga njima dal, če ga sam ne mara več.

»Kar vzemita ga, da ga ne ubijem,« je besnel kramar, »a zastonj ga ne dam, plačajta mi kruh, ki mi ga je požrl.«

Vprašala sta, koliko ceni tisti kruh, pa je odgovoril: »15 krajcarjev« in pristavil: »Vem, da jih nimata, in zato nisem rekel več.«

Mnogo ljudi je stalo okoli njih. Videli so, da je kramar psa tepel, in slišali, za kaj gre.

Francek je Peterčku nekaj skrivnostno zašepetal, privlekel denar iz žepa pa odštel 15 krajcarjev na stojnico.

Tega kramar ni pričakoval. Pa ni hotel biti pred toliko ljudmi figa-mož in lažnik, zato jima je psa dal, obkladajoč ju s priimki vsiljivih in trapastih malopridnežev.

Ko sta odhajala, sta kramarja še vprašala, kako psa kliče.

Pa ni hotel povedati, rekši: »Recita mu, kakor vama drago.«

Nad tem sta bila dečka jako ozlovoljena. Pes jima ni mogel povedati svojega imena. Torej bosta ugibala, pa upala sta, da se bo ozrl, ko bosta ugenila.

Odpeljala sta ga v gostilnico. Šel je z njima rad. Ali šepal je in rep je po tleh vlekel.

Povedala sta gostilničarju, da sta ga kupila iz usmiljenja, pa veselila sta se, da jima bo pomagal peljati mater v Toplice.

Za večerjo sta si naročila zopet kruha pa merico piva. Psu je pa vrgla krčmarica kosti in olupke od krompirja.

Spala sta, kakor prej ta večer, v sobici. Navsezgodaj sta si odprla drugo, ne tisto slepo okno. Nič več se nista motila.

Zgodaj sta bila pokoncu. Počakala sta, da je krčmar vstal, nato sta se pa odpravila za odhod.

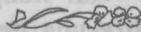
Krčmarica jima je zopet dala juhe, krčmar pa je vzel kredo ter ju izpraševal, kaj sta imela.

»Popila sva,« je dejal Francek, »dve merici piva in kruha sva pojedla za 12 krajcarjev. Vrhutega sva dolžna za dvakratno prenočišče.«

»Pivo in kruh,« je sešteval krčmar, »je 18 krajcarjev. Prenочиšče ne stane nič. Dala sta mi tri metle. Dam vama zanje teh 18 krajcarjev. 18 od 18 ne ostane — nič.«

Francek mu je ponudil metle po 4 krajcarje, ali krčmar mu jih je plačal po 6 krajcarjev, pa še rogljiček za mater je navrgel.

Želel jima je srečno pot. Dečka sta se iskreno zahvalila njemu in ženi: »Bog vam poplačaj!« In veselo sta odhajala iz mesta.

Škrjanček.

Škrjanček poje, žvrgoli,

se jutra, dneva veseli.

Škrjanček poje: beli dan!

Dviguje se nad rožno plan.

Škrjanček poje, žvrgoli

in kmetiču obraz jasni,

mu slajša težki, trdi trud,

ko žar pripeka ga sred grud.

Škrjanček poje, žvrgoli,

pod večerno nebo leti.

Visoko v zraku on pojoč

kmetiču vošči: lahko noč!

Mokriški.

